

Полятикіна Л.І.

кандидат економічних наук, доцент
Сумського національного аграрного університету

Полятыкина Л.И.

кандидат экономических наук, доцент
Сумского национального аграрного университета

Poliatykina L.I.

cand.sc.(econ.), assistant professor
Sumy National Agrarian University

**ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
МАЛОГО БІЗНЕСУ
ОБОСНОВАНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
МАЛОГО БИЗНЕСА
JUSTIFICATION TRENDS OF DEVELOPMENT ENTERPRISES OF
SMALL BUSINESS**

Анотація. В аграрному секторі існує низка особливостей розвитку підприємництва. Підприємництво сприяє розширенню сфери аграрної праці, створенню нових можливостей для працевлаштування незайнятого сільського населення і звільнених працівників з підприємств, що діють неефективно.

Підприємства малого бізнесу крім розмірів мають ще й інші відмінні риси. Менеджер у малих фірмах незалежний і звітує тільки перед самим собою. Більшість малих фірм належить одній особі або сім'ї. Вони також можуть бути організовані за принципом партнерства. Вільне підприємництво здатне значно зміцнити економічну базу місцевих рад, позитивно вплинути на розвиток сіл, селищ та невеликих міст України.

Ключові слова: мале підприємство, бізнес, підприємництво, аграрна сфера, виробництво, партнери, оподаткування.

Аннотация. В аграрном секторе существует ряд особенностей развития предпринимательства. Предпринимательство способствует расширению сферы аграрного труда, созданию новых возможностей для трудоустройства незанятого сельского населения и уволенных работников с предприятий, действующих неэффективно.

Предприятия малого бизнеса кроме размеров имеют еще и другие отличительные черты. Менеджер в малых фирмах независимый и отчетывается только перед самим собой. Большинство малых фирм принадлежит одному лицу или семье. Они также могут быть организованы по принципу партнерства. Свободное предпринимательство способно значительно укрепить экономическую базу местных советов, положительно повлиять на развитие сел, поселков и небольших городов Украины.

Ключевые слова: малое предприятие, бизнес, предпринимательство, аграрная сфера, производство, партнеры, налогообложения.

Abstract. In the agricultural sector there are a lot of entrepreneurship features. Entrepreneurship promotes sphere of agricultural labor, the creation of new employment opportunities for unemployed rural and laid-off workers from enterprises that operating inefficiently.

The enterprises of small business except size also have other distinctive features. Manager in small firms is independent and accountable only to himself. Most small firms owned by one person or family. They can also be organized on the principle of partnership. Free entrepreneurship can significantly strengthen the economic base of local councils, have a positive impact on the development of villages and small towns in Ukraine.

Keywords: small enterprise, business, entrepreneurship, agricultural sphere, manufacturing, partners, taxation.

Постановка проблеми. Широкому розвитку підприємництва в аграрній сфері України заважають певні складності. Вони виникають, зокрема, через брак

достатніх грошових заощаджень (первинного капіталу) працівників сфери АПК; мало об'єктної виробничої і обслуговуючої матеріально-технічної бази; належного правового захисту і певних юридичних гарантій підприємців з питань власності розпорядження майном, отримання і розподілу доходів.

Нині ухвалено законодавчі акти, що сприяють розвитку підприємництва на селі. Проте законодавство тільки декларує правову основу розвитку підприємництва, востання його в економіку. Важливе значення мають також розроблення принципів підприємництва визначення практичних шляхів його розвитку і підтримка з боку держави і суспільства та інше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження проблем організації обліку займаються П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, М.Й. Малік, І.Д. Фаріон, М.Ф. Огійчук, Т.Г. Маренич, В.М.Жук, Ф.Ф. Бутинець, Л.К. Сук, М.М. Коцупатрий, та ін.. Аспекти організації обліку на малих підприємствах розглядають В.В. Бабич, Д. Костюк, Я.Д. Крупка, Є. І. Свидерський, М.Я. Матвіїв, П.Я. Хомин.

Мета дослідження. Метою даного наукового дослідження є розробка методичного підходу в організації обліку на малих підприємствах та пропозиції відносно шляхів вдосконалення, що ґрунтуються на особливості його ведення.

Виклад основного матеріалу. Власність складається з сукупності економічних, правових, політичних, соціальних і психологічних відносин. В агропромисловому комплексі тривалий час основою виробничих відносин була суспільна власність — державна і колгоспно-кооперативна. З переходом до ринкових відносин формується приватна власність на землю та інші засоби виробництва. З цією метою власність державних і колгоспно-кооперативних підприємств була приватизована і трансформована в приватну власність їхніх працівників. Це створило умови для вільного володіння, користування і розпорядження власністю колишніх підприємств безпосередньо в інтересах нових власників [1,с.143].

Кількість зайнятих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2015 році

	Усього, тис. осіб	У тому числі			
		підприємства		фізичні особи-підприємці	
		тис. осіб	у відсотках до загальної кількості	тис. осіб	у відсотках до загальної кількості
Усього	8331,9	6041,6	100,0	2290,3	100,0
у тому числі					
сільське, лісове та рибне господарство	642,6	597,6	9,9	45,0	2,0
промисловість	2417,8	2252,1	37,3	165,7	7,2
будівництво	282,5	248,1	4,1	34,4	1,5
оптова та роздрібна торгівля	2202,1	925,7	15,3	1276,4	55,7
транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	931,3	776,5	12,8	154,8	6,8
тимчасове розміщування й організація харчування	195,2	87,9	1,5	107,3	4,7
інформація та телекомунікації	275,1	166,4	2,8	108,7	4,7
фінансова та страхова діяльність	214,8	206,5	3,4	8,3	0,4
операції з нерухомим майном	239,0	167,7	2,8	71,3	3,1
професійна, наукова та технічна діяльність	318,7	203,4	3,4	115,3	5,0
діяльність у сфері обслуговування	291,5	249,0	4,1	42,5	1,9
освіта	30,7	19,6	0,3	11,1	0,5
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	110,2	86,3	1,4	23,9	1,0
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	48,8	31,3	0,5	17,5	0,8
надання інших видів послуг	131,6	23,5	0,4	108,1	4,7

Як засвідчує світовий досвід та невелика практика роботи господарств в Україні, при приватній власності виникнення, зміни і призупинення правовідносин власності пов'язані з наявністю визначених юридичних фактів. Необхідність правового регулювання цих питань спричинена вимогами захисту власника, свого права власності, тобто забезпечення гарантій захисту економічних інтересів власників.

У процесі реструктуризації на основі колективних підприємств (КСП) створюються одне чи більше товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ), селянські (фермерські) господарства, кооперативи, приватно-орендні підприємства, інші організаційно-правові форми. Як правило, в таких агроформуваннях менше людей, управління здійснюється ефективніше, робота дає ліпші результати. Роль і місце малого підприємництва в національній економіці найкраще виявляються в притаманних йому функціях.

По-перше, мале підприємництво формує конкурентне середовище. Відомо, що в умовах вільної ринкової економіки конкуренція є відображенням відносин змагання між господарськими елементами, коли їх самостійна діяльність ефективно обмежує можливості кожного з них вплинути на загальні умови обігу товарів на даному ринку, а також стимулює виробництво тих товарів, яких потребує споживач. Тоді діяльність учасників ринкових відносин набуває динамічного характеру, вона пов'язана з економічною відповідальністю та ризиком підприємця, що перетворює його на своєрідний соціальний двигун економічного розвитку.

Одним із перспективних напрямів створення конкурентного ринкового середовища є розвиток малого підприємництва. Сьогодні цілком очевидно, що успіх ринкових перетворень великою мірою визначатиметься тим, як вдасться реалізувати потенціал малого підприємництва, цього динамічного і мобільного сектора економіки [3, с.121].

Аналіз засвідчує, що нині суспільні господарства виробляють 41,7 % продукції. При цьому їм належить 82,6 % площі сільськогосподарських угідь [4, с.25]. Згідно з нормативно-правовою базою власниками землі є всі члени

колективних господарств, тому потрібно враховувати їхні інтереси при організації виробництва. Для спільної діяльності власники можуть об'єднати майно, землю і працю. Вони можуть працювати і використовувати права власників у складі колективних сільськогосподарських підприємств, акціонерних товариств, виробничих кооперативів. При цьому в акціонерних товариствах майнові і земельні паї обліковують окремо, щоб у разі виходу з нього власник зберіг земельний пай, який йому належить.

Акціонерні товариства організаційно не відрізняються від колективних господарств. За таких умов вони не дають змоги зруйнувати наявні потужні комплекси, особливо тепличні комбінати, свинокомплекси, молочні ферми промислового типу, садівничі та глибоко спеціалізовані господарства, які ведуть виробництво на індустріальних технологіях. При цьому у складі акціонерних товариств можуть працювати первинні колективи з різним рівнем усупільнення власності або її відокремлення [3, с. 21].

Суспільний сектор представлено колективними підприємствами з різними видами використання приватної власності у вигляді земельних і майнових паїв. Земля, передана в колективну власність і поділена між членами колективних господарств, завжди потребувала, а нині за наявності власників ще більше потребує чіткого механізму взаємовідносин між первинними колективами власників. Проте основи приватної власності при колективній організації виробництва і праці недостатньо. Ось чому при спільному використанні землі та майна за умови добровільності й зацікавленості власників потрібно якомога повніше враховувати потенціал наявних системних зв'язків, пропорцій, балансів. Це означає, що реформовані господарства та їхні підрозділи мають реструктуруватися не в напрямі їх руйнування, а в напрямі організаційного удосконалення. При цьому слід ураховувати, що утвердження власників землі та майна супроводжуватиметься збільшенням кількості економічно самостійних підприємницьких структур з різними можливостями виходу на продовольчий ринок і споживача. За поширеним визначенням, малим називається бізнес, який має принаймні такі характеристики: незалежне

управління; приватний капітал; локальну сферу діяльності; порівняно невеликий розмір у своїй діяльності [1, с. 20].

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є мале підприємництво.

Набутий власний досвід, позитивні результати розвитку малого підприємництва в країнах, які пройшли етап реформування економічних систем, свідчать про те, що воно є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами [1, с.140].

Малий бізнес має важливе значення в країнах з ринковою економікою. Цей термін використовують, маючи на увазі невеликі магазини, ресторани, кафе, страхові агентства та інші дрібні підприємства. В США, наприклад, для того щоб розмежувати малий бізнес з великим, існує закон про малий бізнес (1953 р.). У 1958 р. до нього внесено поправку, яка чітко розмежувала параметри малого бізнесу, що було необхідно для одержання малими фірмами кредитів на умовах, що відрізняються від умов для великого бізнесу. В законі зазначено, що мала фірма - це таке підприємство, яке існує і функціонує незалежно, його власник незалежний від інших, воно не домінує в своїй галузі бізнесу. Залежно від кількості найнятих працівників і відповідно до критеріїв, розроблених Адміністрацією по малому бізнесу США, всі малі та середні підприємства США поділяються на п'ять категорій: найменші (1 - 24 чол.), малі (25 - 99), проміжні (100 - 499), великі (500 - 999), дуже великі (1000 і більше службовців). Що ж до сільського господарства, то американські економісти поділяють ферми на категорії залежно від кількості землі або суми реалізованої продукції.

Малий бізнес крім розмірів має ще й інші відмінні риси. Менеджер у малих фірмах незалежний і звітує тільки перед самим собою. Більшість малих фірм належить одній особі або сім'ї. Вони також можуть бути організовані за принципом партнерства (товариства). Як правило, фермер є одночасно менеджером, фінансистом, технологом і власником. Ця форма підприємництва дуже важлива для пенсіонерів, інвалідів, вдів та інших, які не можуть знайти роботу, яка б їх задовольняла, і працюють удома.

Мале підприємництво є провідним сектором ринкової економіки. Так, наприклад, частка малого та середнього підприємництва у загальній кількості зайнятих у країнах ЄС сягає 72%. В Італії цей показник становить 73%, в Японії - 78%, в Україні - не перевищує 10%. Мале підприємництво здійснює структурну перебудову економіки, швидку окупність витрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту; створює додаткові робочі місця; має високу мобільність, раціональні форми управління; формує новий соціальний прошарок підприємців-власників; сприяє послабленню монополізму, розвитку конкуренції [1, с.104].

Малий бізнес не може конкурувати на всіх ринках. Перша умова успіху в малому бізнесі — знаходження ринку, на якому бути малим — це перевага, а не недолік. Забезпечують перевагу малому бізнесу також розмір ринку, інновації та зміни, особистий контакт із споживачами, співробітниками по бізнесу тощо.

Основними причинами невдач і розвалу малого бізнесу є некомпетентність, менеджерська недосвідченість, незбалансований досвід (наприклад, досвідчений інженер, але недосвідчений комерсант), недостатній досвід у комерції, фінансах, поставках, виробництві, управлінні в одноосібних фірмах володіння і товариствах, невміння налагоджувати і підтримувати ділові зв'язки та контакти. Іншими причинами краху малих фірм є: запусненість бізнесу, погане здоров'я, катастрофи, пожежі, крадіжки, шахрайство тощо. У будь-якому суспільстві всі процеси і сфери діяльності взаємопов'язані. Відомо, що економіка визначає основні умови і рівень життя. Підприємницька

діяльність практично створила економіку розвинених країн. Саме бізнес, вміло і ефективно організовуючи працю людей, ресурси, забезпечує нинішній рівень життя цих країн.

Останнім часом у високорозвинених країнах широко практикується придбання значної частини акцій робітниками і службовцями компанії, що сприяє поширенню асоційованої (колективної) форми власності з тим, щоб особисті й суспільні інтереси підприємницької діяльності збігалися. На підприємствах, що повністю або частково є власністю робітників і службовців, соціальні конфлікти виникають рідше

Основне економічне завдання інститутів, які створюються державою для регулювання соціально-трудова відносин на ринку праці, полягає в мінімізації трансакційних витрат, тобто скороченні витрат матеріальних ресурсів на пошук працівником підходящого робочого місця, а роботодавцем — підходящого працівника. Тому найголовнішою функцією інститутів ринку праці є подолання «непрозорості ринку», недосконалості інформації, яку мають працівники і роботодавці, оскільки саме брак інформації призводить до зростання трансакційних витрат. Перед Державною службою зайнятості поставлені важливі завдання щодо подальшого розвитку активних програм сприяння зайнятості населення, реалізації заходів, спрямованих на підвищення мотивації безробітних до праці та рівня працевлаштування соціально незахищених категорій населення на заброньовані робочі місця, запровадження принципово нових методів співпраці з роботодавцями та прискорення розв'язання існуючих проблем на ринку праці.

На практиці все ще значним є тиск контролюючих органів на бізнес, має місце дублювання контрольно-наглядових повноважень, а також зловживання при здійсненні контрольних заходів. Отже, удосконалення законодавчого поля в частині зменшення контролюючого тиску є одним з основних завдань Уряду України.

З метою подальшого впорядкування та вдосконалення процедури здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності є

доцільним впровадження інтегрованої автоматизованої системи нагляду, забезпечення координації проведення комплексних заходів державного нагляду (контролю), створення та ведення реєстру перевірок.

Висновки. Мале підприємництво допомагає утвердженню конкурентних відносин, бо воно є антимонопольним за своєю природою, що виявляється в різноманітних аспектах його функціонування. З одного боку, малий бізнес, внаслідок численності елементів, що його складають, та їх високого динамізму значно меншою мірою піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншого боку, за умов вузької спеціалізації та використання новітньої техніки він виступає як дійовий конкурент, що підриває монопольні позиції великих корпорацій. Саме ця риса малого бізнесу відіграла суттєву роль у послабленні, а іноді й у подоланні розвинутими країнами притаманної великому капіталу тенденції до монополізації та затримки технічного прогресу.

Література:

1. Михайлов М.Г. Полятикіна Л.І. Славкова О.П. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури. 2008.- 320 с.
2. Полятикіна Л. І. Стан та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні / Л. І. Полятикіна, А. М. Кадацька // Інноваційна економіка : Науко-виробничий журнал. – Тернопіль, 2016 (61), №1-2 – С. 43-48.
3. Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів : монографія / О. І. Павлов, М. А. Хвесик, В. В. Юрчишин [та ін.] ; за ред. О. І. Павлова. – Одеса : Астропринт, 2012. – 717 с.
4. Україна у цифрах у 2015 р. [Електронний ресурс]. – К. : Держстат України, 2016. – ел. опт. диск. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua